

Семейството като фактор при развитието в пубертетна възраст

Кина Велчева

Abstract: Semeystvoto as a factor in development puberitetna age: *The family is an important factor for the occurrence of addiction, antisocial and health abnormal behavior and its limitation. It plays a major role in the formation of personality. Unhealthy example of parents and their bad attitude towards children have a negative impact on the thinking and behavior and especially puberty, when they can build and promote negative traits in their character. Modern adolescents live and develop in a complex and often contradictory environment that strongly influences their behavior in the construction of their value system and personal qualities, as well as psycho-emotional characteristics.*

Key words: *family, social environment, personality, pubertal development, growth, development, health*

ВЪВЕДЕНИЕ

Пубертетът е може би най-важния етап от развитието на човека тъй като не става дума само за телесен растеж, а за едно комплексно развитие на всички органи и системи и преди всичко на Централната нервна система, която в крайна сметка определя поведението и отношението към обществото. Основна роля за този период от време играе семейството.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Семейството представлява социална група, в която човек израства. То определя отношението му към самия себе си и към обществото като оказва голямо въздействие в здравното и образователното развитие[1]. В семейството се формират първоначалните представи на човека за света и до известна степен предопределят възможностите и границите за растеж и развитие[1].

Семейството е първото социално обкръжение на личността. В него се полагат основите на личността и до голяма степен се определя нейния облик. Семейството може да приеме или да отхвърли социалните норми и ценности и да създава свои собствени, а от тук възпитанието на подрастващите ще зависи от семейни норми, а не от обществото и те ще определят типа личност, която се формира[2].

Семейството е основна социализираща институция, претърпяла значителни промени през последните десетилетия, резултатът от които за съжаление е намаляване ролята му в живота на подрастващите. По една или друга причина в наши дни семейството не е пълноценно за голяма част от функциите си по социализацията на подрастващите в пубертетната възраст. Под влияние на различни социални фактори родителският авторитет е намален. Нормите и ценностите, които родителите предлагат отговарят на духа на тяхната младост и за подрастващите са вече остарели и безинтересни, поради което се получава разлика в мисленето на двете поколения. Познанията, които днешните подрастващи имат в редица области като информатика например, далеч надхвърлят познанията на родителите им, когато са били в тази възраст, но в същото време съвременните подрастващи изостават в редица сфери на общата култура. [4]

Семейството изпълнява различни функции като някои от тях са основни: сексуално-възпроизвеждане, свързано с възпроизводството; материално-икономическа, с оглед осигуряване на материалните условия за децата и възпитателно-социализираща.

Отношенията в семейството се определят от три групи фактори: социално-демографски, социално-културни и социално-психологически, като всеки един от тях слага отпечатък върху взаимоотношенията деца - родители.

Днес доминиращо е нуклеарното семейство /две поколения: родители и деца/, където броят на децата определя и възможностите за въздействие на родителите. Така например малодетни семейства разполагат с по-големи възможности за

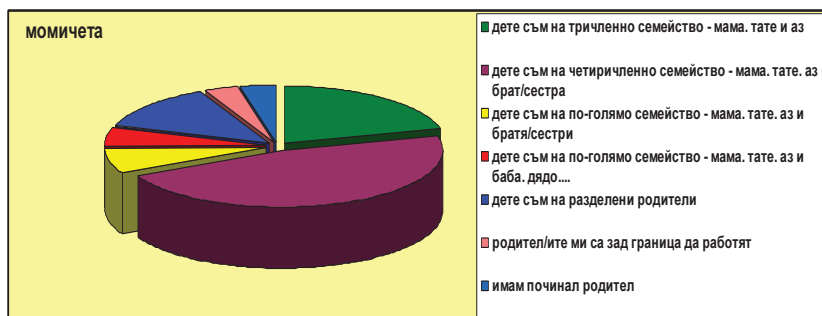
задоволяване на интересите и потребностите на децата, докато при многодетните семейства, които най-често са с малки материални възможности и ниско културно-образователно равнище, грижите за възпитанието на подрастващите и материалните условия на живот са значително по-ограничени. Още по-тежко стои въпросът за подрастващите от т. н. „непълни семейства” /табл. 1/.

Таблица 1.

Семейния статус на обследваната група.

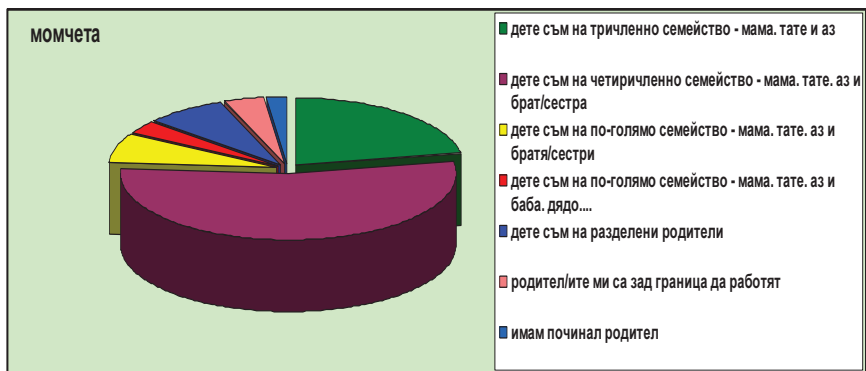
въпрос		30. Какъв е семейният Ви статус?						
Отговор		дете съм на тричленно семейство	дете съм на четиричленно семейство	дете съм на по-голямо семейство с повече братя и сестри	дете съм на по-голямо семейство с баба/и и дядо/вци	дете съм на разделени родители	родител/ите ми са зад граница да работят	имам починал родител
пол	Момчета	22,1%	53,98%	7,37%	3,06%	7,75%	3,73%	2,01%
	Момичета	20,74%	46,53%	7,20%	5,40%	12,94%	3,40%	3,60%

Голям е относителният дял на деца, идващи от семейства с разделени или починали родители, както и с родители, работещи зад границата /табл.1/ Това води след себе си и нарушения в педагогическия и здравен аспект при подрастващите. [9]

Фигура 1. Цифрово отношение на жилищния статус в семействата на подрастващите момичета.

Семействата имат различен психо-климат според статуса си. Той може да бъде с нормално ниво на нравственост, с високо ниво, с външно сполучливи, но без истински нравствени ценности, с нравствено неблагоприятни или аморални взаимоотношения помежду си. Има и специфична особеност, изразяваща се в зависимост от отношенията между поколенията. Тя повлиява здравната, просветната и социалната страна на изграждане личността в младия индивид. Сложните отношения може да се градят на разбирателство, неразбирателство – конфликти между поколенията, на външно спокойствие и еднопосочна или двупосочна зависимост – когато едното поколение не може да живее без другото.

Фигура 2. Цифрово отношение на жилищния статус в семействата на подрастващите момичета.

При различните семейства съществува разнообразие в моделите за възпитание:

-чрез диктат, където родителите изискват строго определено поведение, което не може да бъде оспорвано;

-чрез изисквания, които надвишават възможностите на подрастващите и това създава постоянни конфликти в семейството;

-чрез диалог и сътрудничество между родители и подрастващи, като се демонстрира доверие и уважение към тях;

-системна липса на интерес от страна на родителите по отношение поведението на подрастващите, поради което много често възпитанието се получава т. н. „приятелски кръг” или от улицата.

Този (последният) тип на родителско поведение предполага възможност за развитие на асоциално поведение, където доминират безотговорност, липса на интерес към учебната работа, наркомания и проституция.

Съвременните подрастващи живеят и се развиват в една сложна и често пъти противоречива среда, която влияе върху тяхното поведение, в изграждането на ценностната им система и личните им качества, както и върху психо-емоционалните им характеристики. Утвърждаването на тези качества преди всичко зависи от семейството. На практика обаче:

-семейството не винаги оказва съдействие за утвърждаване на положителния пример за подражание. Често съществува неразбирателство между подрастващите и техните родители. Много често налице е грубо отношение, дори упражняване на физическо насилие. Не са изключени случаите на прекомерни родителски амбиции, които надвишават възможностите на техните деца;

-видима е тенденцията възпитателните функции, които започват от семейната среда да се делегират на училището, което не винаги дава пълноценни знания и умения за задоволяване научните и творческите интереси на подрастващите. Близко една трета от подрастващите в пубертетния период (според една наша анкета) не са доволни от училищния живот и считат, че получените знания не отговарят на техните нужди и интереси, а в същото време подготовката на уроците не заема приоритетно място в тяхното ежедневие;

-семейството, училището и обществото като цяло не правят необходимото за предпазване на подрастващите от вредата, следствие употребата на алкохол, наркотици и тютюнопушене, а по данни на редица изследвания между 10% и 13% от тях са реални и системни консуматори, без да имат ясна и достъпна информация за вредата от консумацията им.

В развитието и поведението на подрастващите четири фактори играят роля: семейството, училището, приятелският кръг и масмедииите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Независимо от развитието на обществото, въвеждането на нови технологии и методи на образование и възпитание под една или друга форма семейството е било и в бъдеще ще остане основния стожер в развитието на пубертетната възраст

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Братанов, Б. Пубертетната възраст. Медицина и физкултура, С.1979.
- [2] Будева, С., В.Душков. Социална работа при лица с девиантно поведение ВТ. Изд. Темпус-ФОЗ, 2000
- [3] Велчева, К. Акселерация и пубертет (Социални и здравни проблеми на подрастващите от 11 до 17 години), д.т.,Русе, 2013
- [4] Петкова – Близнакова, Р.Семейството и формирането на агресивно поведение у децата сп. “Обществено възпитание”, кн. 1, 2007,18-19.
- [5] Рашева-Мерджанова, Я. Майчинството като универсално явление. София, 2006.
- [6] Робъртс, С., Б. Даллал. Новите карти за детски растеж. Nutr Rev 2001г., 59 (2): 31-6.
- [7] Стянова, Ив. Някои хигиенни и здравни проблеми на пубертетната възраст за габровска област. Г., Експрес, 2011.
- [8] Христов, Ж., Т. Стоев, Д. Христов, Д. Димитрова, Н. Иванова. Физическо развитие и физическа дееспособност на момчета и момичета в пубертетния период. Сборник статии “Децата, семейството , училището и обществото в началото XXI век”, Пловдив 2007,46-56
- [9] Цанков, Н., Л. Генкова. Компетентностният подход в образованието. Благоевград, 2009.
- [10] Ценова, Б. , Ж. Христов, Т. Стоев. Роля и място на приятелския кръг през пубертетния период. Сборник статии “ Децата, семейството, училището и обществото в началото на XXI век”, Пловдив, 2007,192-200.
- [11] Цветанска, С. Модели на общуване в обучението. – В: Образование 2/2000
- [12] <http://www.pharmacy-bg.com>

За контакти:

Асистент д-р Кина Велчева, Катедра „Здравни грижи“, Русенски Университет “Ангел Кънчев”, моб.телефон: 0886211502, e-mail: kvelcheva@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.